

KIBRIS ADASI ÇEVRESİNDEKİ DENİZ DİBİ HİDROKARBON ZENGİNLİKLERİNİN ADADAKİ SORUNUN ÇÖZÜMÜNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Possible Effects of Hydrocarbon Sources Around the Island to Cyprus Issue

Gökhan AK*

Özet: Doğu Akdeniz'in tabanının altında mali değeri oldukça yüksek hidrokarbon zenginlikleri bulunmaktadır. GKRY, adada GKRY tarafından temsil edilmeyen Kıbrıs Türk halkı ve onun devleti olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin mevcudiyetinin hilafına, bu zenginliklerden tek başına yararlanmaya kalkmaktadır. Ada çevresindeki zengin deniz-dibi kaynakları ile ortaya çıkan yeni menfaat yumağının, Kıbrıs uyuşmazlığının denize de yayılmasına sebebiyet verdiği aşikârdır. Bu bağlamda, bu çalışmada, söz konusu sualtı zenginliklerinden tek taraflı tasarruflarla yararlanmaya çalışan Güney Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs görüşmelerinde takınabileceği yeni tavır ve bu çerçevede Rumların daha uzlaşmaz olup olmayacağı temelinde, gelişmelerin Kıbrıs sorununda çözümüne muhtemel etkileri üzerine bir inceleme ve analiz yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kıbrıs, Hidrokarbon, Doğu Akdeniz, Rumlar, Kıbrıslı Türkler, Uluslararası Hukuk

Abstract: Essentially there are great wealthy hydro-carbon sources under the bottom of the sea layer in the Eastern Mediterranean. Greek Cypriots has noticed this source first and since its value is really very high, they claimed every possible way to have that under-water source alone. However, they normally disregard the rights of Turkey and TRNC in the region, and they acted alone. The first step towards a resolution of a dispute lies in analyzing all aspects. And Cyprus issue is still a conflict between the parties. However, these wealthy sources on which Greek Cypriots claim sole ownership, will clearly have negative effects on the resolution of the Cyprus issue. In this regard, in this study it has been discussed the views of sides collectively; have been analyzed the developments so far, made an assessment on how maritime jurisdiction area delimitations in the region should be drawn in accordance with International Law. In the final analysis, in order to

* Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi Doktora Programı Öğrencisi, Ankara, gak2081@yahoo.co.uk

protect national interests of TRNC, the suggestions have been put forward as what could be done, and what could happen in the near-future.

Key words: Cyprus, Hydro-carbon, Eastern Mediterranean, Greek Cypriots, Turkish Cypriots, International Law.

Giriş

Bu çalışmada¹ Doğu Akdeniz’de Kıbrıs adası çevresindeki deniz dibi hidrokarbon zenginliklerinden tek taraflı tasarruflarla yararlanmaya çalışan Güney Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs görüşmelerinde takınabileceği yeni tavra bağlı olarak daha uzlaşmaz olup olmayacakları temelinde, gelişmelerin Kıbrıs sorununun çözümüne muhtemel etkileri üzerine bir analitik bir inceleme yapılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak üzere, önce “Mavi Vatan” kavramı ele alınmış, sonra Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin gelişmeler irdelenmiş ve son yaşanan krizlere nasıl gelindiğine kısaca değinilmeyi müteakip, konuya ilişkin nihai bir değerlendirme ve öneriler seti sunulmuştur.

‘Mavi Vatan’ Kavramı²

Doğu Akdeniz’de son 10 yıldır daha da yoğun şekilde yaşanan deniz hukuku kaynaklı sorunları daha iyi çözümleyebilmek maksadıyla, öncelikle “vatan nedir, neresidir?” şeklindeki ‘klasik sorunun bir kez daha sorgulanmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Zira genellikle vatan, kara sınırlarının içerisinde kalan topraklar olarak değerlendirir. Hâlbuki bu vatan zahiri olduğundan, özellikle uluslararası politika ve ilişkiler çalışanları için önemli bir yanılsamadır. Zira vatan, sadece karasal mekânlar değildir. İç sularımıza ilaveeten, karasularımız, bitişik bölgelerimiz, kıta sahanlığımız ve Münhasır Ekonomik Bölge³ (MEB)’miz de vatanımızdır (Toluner, 1996: 55-272);⁴ bu alanların ismini ise, ‘Mavi Vatan’ olarak zikretmek hem uygun, hem de anlamlı olacaktır. Uluslararası hukuka göre bir devletin ülkesi; kara, deniz ve hava ülkelerinden oluşmaktadır. Bu kara ülkesi, devletin karalardan oluşan coğrafi alanıdır. Ancak, deniz

¹ Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi’nde 16 Mayıs 2012 tarihinde “Kıbrıs Rum Kesimi’nin AB Dönem Başkanlığı Öncesinde Adadaki Durum ve Çözüm Önerileri” başlıklı panelde yazar tarafından sunulan tebliğden gözden geçirilmiş halidir.

² Söz konusu kavramla ilgili daha detaylı bilgi için, Atılım Üniversitesi’nde 27 Ekim 2011 tarihinde düzenlenen “Doğu Akdeniz’de Isınan Sular” başlıklı panelde yazar tarafından sunulan tebliğden yararlanılabilir. Bkzhttp://library.atilim.edu.tr/kurumsal/pdfs/111027_1.pdf

³ MEB: Bir kıyı devletinin karasuları esas çizgisinden başlayarak 200 mile kadar varan ve karasuları dışında kalan su tabakası ile deniz yatağı ve onun toprak altında bu kıyı devletine münhasır ekonomik haklar ve yetkiler tanıyan tabii olmayan bir deniz alanıdır.

⁴ Ayrıca bkz. Meray, L. Seha, *Devletler Hukukuna Giriş, C-1* (Ankara: AÜ SBF Yayını, 1960).

ülkesi ve hava ülkesi çok değişiktir. Uluslararası hukukun mekânsal kurallarına göre, uluslararası deniz ve hava alanlarını oluşturmakla birlikte devletler kıyı devleti olarak deniz ve hava ülkelerinde de belirli birtakım egemen haklara sahiptir (Pazarıcı, 2009: 275-299). Dolayısıyla, çeşitli egemenlik gösterileri yapılabilen ve uygulanabilen bu sahalarda bir noktada vatandır, ama “Mavi Vatan”dır. Siyasi açıdan da oldukça karmaşık bir coğrafya olan Doğu Akdeniz’in tam ortasında yer alan KKTC ve onun mavi vatanında son yıllarda alevlenen sorun, deniz hukuku kapsamında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda, Kıbrıs adası çevresinde, bir devletin kara ülkesinin deniz altındaki uzantısı olan kıta sahanlığı¹ ve bununla bağlantılı MEB sorunu bulunmaktadır. Ancak Rumlar bu bölgede öncelikle MEB ilan edip, ilave deniz sahaları sınırlandırması ve böylece ilave deniz sahaları hâkimiyeti peşinde koştuklarından, bu çalışma kapsamında daha çok münhasır ekonomik bölgeden söz edilmesi uygun olacaktır. Bugün Doğu Akdeniz’de yaşanan sondaj krizi ve benzeri sorunların temelinde, GKRY ve Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’deki suların hepsini, uluslararası hukuka aykırı olarak sahiplenmek istemeleri yatmaktadır. Doğu Akdeniz ve özelinde Kıbrıs çevresindeki deniz alanları, hidrokarbon aramacılığı için “uyanık” bölge ülkelerine büyük bir potansiyel sunmaktadır. Örneğin İsrail’in kaderini tümü ile değiştiren bu bağlamdaki gelişme, İsrail’in kuzey sahili açıklarında keşfedilen Dalit (2009/500 bcf), Tamar (2009/8.4 tcf) ve Leviathan (2010/16 tcf) doğal gaz sahaları ile yaşama geçmiştir. The U.S. Geological Survey’in Levant baseni deniz bölgesi için yaptığı çalışma sonucunda, keşfedilmemiş olarak, ortalama 1.7 milyon varil petrol ve 122 trilyon feet küp gaz rezervinin varlığı tahmin edilmektedir.²

Doğu Akdeniz’de zengin hidrokarbon yataklarının varlığıyla ilgili bulguların artmasıyla birlikte, maalesef önce GKRY inisiyatifiyle bölgede deniz yetki alanlarının sınırlandırma faaliyetleri hız kazanmıştır. Bu kapsamda, GKRY, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında atak, akılcı ve sinsî davranarak, üç ülke ile MEB sınırlandırma anlaşması imza etmiştir. Bunlar; 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır, 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ve son olarak da 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ile yapılan anlaşmalardır. Bu koordinatların hepsi ortay hatlar üzerine bina edilmiştir. GKRY, özellikle Mısır ve Lübnan ile iki MEB sınırını kendince çizdikten sonra, 26 Ocak 2007 tarihinde Kıbrıs adasının güneyinde, toplamı 51.000 km² olan 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiş, bu sahaların 11’inde bütün yabancı petrol şirketlerini davet ederek uluslararası ihale açmıştır. Bu gelişmenin stratejik bir değerlendirmesi şudur: Bu adımlardan sonra, Yunanistan da Mısır’la MEB sınırlarını belirlerse, Türkiye ve KKTC’ye bu bölgede deniz alanı ve yaşam sahası kalmayacaktır.

¹ Bu uzantı üzerinde kıyı devleti ‘ab initio, ipso facto’ haklara sahiptir. Yani başından beri, kıta sahanlığına ilişkin hukuk kurallarının yürürlüğe girmesinden itibaren ilan etmeye gerek kalmaksızın haklara sahiptir. Devletler, kıyı devleti olarak deniz ve hava ülkelerinde de belirli bir takım egemen haklara sahiptirler.

² Özer Balkaş, “Doğu Akdeniz Petrol ve Doğal Gaz’ında Paylaşım ve Hükûmranlık Gerginliği”, ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu’nda 16 Eylül 2011 tarihinde verilen konferanstan alınmıştır.

Bkz. http://www.yerbilimleri.com/wp-content/uploads/2011/11/balkas_dogu_akdeniz_petrol_gaz_03.pdf.

Doğu Akdeniz'deki Meselenin Can Alıcı Noktası

Doğu Akdeniz'deki denizin tabanı altında mali değeri çok yüksek hidrokarbon zenginlikleri bulunmaktadır. Hatta bu bağlamda, bölgede 15 trilyon metreküp doğalgaz ve petrolün mevcudiyetinden bahsedilmektedir. Bu deniz altı zenginliğini Rumlar 1990'lı yıllarda öğrenmiştir.2000 yılından itibaren konu, Kıbrıs Rum basınında geniş şekilde yer almaya başlamış; Rum yönetimi izlediği politikalar kapsamında, daha önce de değinildiği şekilde, Mısır, Lübnan ve İsrail ile MEB anlaşmaları imzalamıştır. Türkiye ise, Doğu Akdeniz'de henüz bir MEB ilan etmemiş olmakla birlikte, muhtemel Türk MEB sınırları içerisinde yaptığı çeşitli devlet uygulamaları ile GKRY'nin bu hukuk dışı girişimlerini kabul etmediğini göstermektedir. Uluslararası hukuka göre, GKRY'nin tek başına bu antlaşmaları yapmaya yetkisi bulunmamaktadır. Adada GKRY tarafından temsil edilmeyen bir başka halk, Kıbrıs Türk halkı ve onun devleti olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vardır. Bu bağlamda bu meselenin, Kıbrıs uyuşmazlığının denize yayılması olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

Son Krize Nasıl Gelindi?

Teklif verme süreci Ağustos 2007'de tamamlanan, Rumların açtığı uluslararası petrol/doğalgaz arama ihalesinde, bugün "Afrodit" ismiyle bilinen 12 nolu parsel için ABD şirketi Noble Energy teklif vermiş ve ihale süreci tamamlanarak, ABD firması 19 Eylül 2011'de 12 nolu parselde, şirkete ait Homer Ferrington adlı petrol platformu marifetiyle hidrokarbon sondaj faaliyetlerine başlamıştır. Rum basın haberlerine göre, sondaj çalışmalarının başladığı nokta Limasol'a 150 kilometre (80 deniz mili) mesafede olup, bölgede su derinliği ortalama 1650 metredir ve sondajın ulaşacağı toplam derinlik 5800 olacaktır. Şüphesiz Türkiye'nin bu meselede "bekle-gör" gibi bir dış politika metodu uygulama lüksü bulunmamaktadır. Zira bir Yunan gazetecinin Kıbrıs'la ilgili bir yazısında da vurguladığı gibi "uluslararası politikada önemli olan söylenenler değil, yapılanlardır." Bu nedenle, yaşanan son gelişmeler paralelinde daha aktif bir yol izleme kararı veren Türkiye ve KKTC, New York'ta 21 Eylül 2011'de kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Hemen hitamında, 22 Eylül 2011'de KKTC bakanlar kurulu TPAO'ya ada çevresinde petrol arama ruhsatı vermiştir. Anılan ruhsata istinaden Türkiye'den talep edilen Piri Reis araştırma gemisi 23 Eylül 2011'den itibaren KKTC'nin belirlediği yedi adet ruhsat sahasında sismik araştırma faaliyetleri icra etmiştir.

Piri Reis'in Bölgeye Varması Sonrası Yaşanan Gelişmeler

GKRY'nin Afrodit isimli 12 nolu parsele ilave olarak bölgedeki 4-5 parsel için de sondaj izni verme çalışmaları başlattığı, yeni sondaj izinlerini Rus Gazprom, Fransız Total ve Gaz de France, İngiliz Shell'e vermek istediği, yeni ihaleler için Amerikan Chevron ve Norveçli Statoil'in de ilgilendiği basın-yayın organlarında yer almıştır. GKRY lideri Hristofyas'ın, son keşif ve gelişmeler kapsamında; 12 nolu parselin doğal gaz rezervinin yaklaşık 5 ila 8 trilyon feet küp arasında olduğu ve rezervin değerinin 60 milyar Amerikan Doları civarında olduğu, Kıbrıs sorununda anlaşmaya varılması halinde, doğalgazdan Kıbrıslı Türklerin de yararlanacağını beyan ettiği basında yer almıştır. Bu süreçte, 23 Kasım 2011'de Türkiye ile Shell şirketi arasında önümüzdeki dönemde Akdeniz açıklarında (Antalya, Mersin, İskenderun körfezleri açıkları) Türkiye'nin kıta sahanlığı içerisinde petrol ve doğalgaz araması yapılması konusunda bir anlaşma da imzalanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

GKRY'nin AB'ne bütün Kıbrıs'ı temsil edecek şekilde tek başına üye olarak kabul edilmesinin, Kıbrıs uyuşmazlığının çözümüne kesinlikle olumlu bir katkı getirmediği artık aşikâr olmuştur. Bu durum ayrıca, GKRY'nin uzlaşmazlık karakterinin dozunu iyice artırmış, müzakerelerde elini hayli güçlendirmiştir. Şimdi ise, Rum kesimi, bu MEB ilanları, ihale süreçleri gibi uygulamalarla, Kıbrıs sorununu karadan denize de taşıyarak, fiili bir durum yaratmış ve süreci iyice içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Zira bu uygulamalar, adadaki Türklerin haklarının gasp edilmesi anlamına gelmektedir. Kıbrıs Türkü, Kıbrıs Rum'unun astı değil, en azından eşitidir. Dolayısıyla, bugünkü durumda Rum kesiminin elde edeceği ekonomik zenginliğin, Türk tarafına hiçbir fayda sağlamayacağı gibi, Rum kesiminin uzlaşmazlığını daha da artıracığı düşünülmektedir. Üstelik çıkarılan kaynakların nasıl paylaşılacağı konusunda da derin muammalar vardır, çünkü ortada devlet yapılanmasına ve temsiliyete ilişkin bir sorun bulunmaktadır. Bu nedenlerle, bu bölgede çözüm isteyen ABD, AB, RF gibi etkili uluslararası aktörlerin, Türkiye ve KKTC'ye hak versinler ya da vermesinler, GKRY'nin bu deniz alanlarına ve doğal servete, tek başına tasarruf etmesine kesinlikle müsamaha göstermemesi ve müsaade etmemesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Meray, L. Seha. (1960). *Devletler Hukukuna Giriş C-I*. Ankara: AÜ SBF Yayını.
- Pazarıcı, Hüseyin. (2009). *Uluslararası Hukuk*. g. g.8. b. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Toluner, Sevin. (1996). *Milletlerarası Hukuk Dersleri-Devletin Yetkisi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Özer Balkaş, “Doğu Akdeniz Petrol ve Doğal Gaz’ında Paylaşım ve Hükümranlık Gerginliği”, ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu’nda 16 Eylül 2011 tarihinde verilen konferanstan alıntıdır. Bkz. http://www.yerbilimleri.com/wp-content/uploads/2011/11/balkas_dogu_akdeniz_petrol_gaz_03.pdf.